

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 január Hónapló

Parászka Boróka: Nem ördögi történet

Időről időre felüti a fejét a szekus melankólia Erdély fölött, annak a ritmusnak megfelelően, ahogyan lelepleződik egy-egy besúgó. Hosszú-hosszú viták indulnak ilyenkor, amelyekben sem a besúgót, sem a besúgottat nem pusztán egy emberként idézik fel: a régi rendszer áldozatai-kiszolgálói ők, ezekben az eszmecserékben ide vagy oda helyezett rendszeremberek az aláaknázott, történelmi sakktáblán. Azt mondják, ezen a terepen nincs jó lépés. Nem ilyen-olyan (szánalmas, riasztó vagy megrázó) sorsok, döntések sorozata válik láthatóvá, hanem valami, mindenkin és mindenen túlnyúló, sötét, ördögi egész.

Az egész sötétsége az, amit úgy magára ránt ez a vidék, hogy senki sem látszik ki alóla igazán. Leleplezések és rejtőzködések közös, végzetes közös koreográfiája ez.

A „régiszerről” készülnek ilyenkor diagnózisok, a múltból, amiről a viták során újra és újra kiderül, hogy jelen, mert „ezek”, „azok” még mindig – már megint itt vannak. A múltnak nehézkedési ereje van, amitől senki sem tud és akar szabadulni, vagy azért, mert áldozata, vagy azért, mert cinkos. A múlt magyarázat, indok, a múltnak nincs vége, tehát jelen való.

A besúgók természetesen nem „lepleződnek le” úgy, mint ahogyan oxidálódik egy-egy veretes köztéri szobor, engedve a (fizikai) törvényszerűségeknek, az idő múlásának. A „lelepleződések” mögött magán- és kollektív tusakodások vannak, régi alkuk felelevenítése, újrakötése. Megegyezések arról, hogy el szabad-e mondani, kit rejtenek a szekus dossziék álnevei, ha igen, mikor-kinek-hogyan lehet felfedni az igazságot, és egyáltalán, mi az igazság?

A szinte ugyanúgy ismétlődő történetek körül ugyanazok a szomorú érzések, csalódások kavarnak, ugyanazok az érvek és ellenérvek hangzanak el. A besúgottak, illetve leszármazottaik azt sérelmezik, miért kell nekik (áldozatoknak) kikényszeríteni, kialkudni a beismeréseket. A jelenben újra sérülnek ezzel a kikényszerítéssel, áldozatok maradnak továbbra is. A besúgók azt fájlatják, miért nincsenek tekintettel a leleplezők arra, hogyan váltak besúgottá, mit jelentettek, kiknek és miért. Áldozatok voltak akkor, amikor együttműködésre kényszerítették őket – mondják –, és áldozatok most is, amikor egykori büntetetteket, megaláztatásokat most a leleplezéssel szégyenítik meg.

Lehet-e múlt a múlt és jelen a jelen? Véget lehet-e vetni a történelmi nehézkedésnek, amelynek ki tudja, hol a kezdete? Melyik a „régibb” és melyik a „még régebbi” rendszer, és hol kezdődik az új, ha van új egyáltalán? Kik az „igazi” áldozatok? Akik felszólalnak magukért és jóvátételt, bocsánatot várnak? Vagy akik helyett még vannak, akik felszólaljanak? Vagy azok, akikről, mint áldozatokról, még régebbi rendszerek likvidáltjairól, már nem is tudunk? És vannak-e nem tettesek és nem áldozatok?

2012 végén Könczei Csilla – kolozsvári antropológus, társadalomkutató – édesapja megfigyeléséről, meghurcoltatásáról vezetett internetes naplójában, „szekusblogjában” közzétette azoknak a nevét, akik jelentettek a hajdani folkloristáról, az 1983-ban elhunyt Könczei

Ádámról. Megnevezte többek között Szócs István író, kritikust, Szócs Géza apját is. Mint a naplóbejegyzésből kiderült, Könczei évek óta egyeztetett Szócs Istvánnal az információ nyilvánosságra hozataláról, amihez az érintett nem járult hozzá, és jelezte: nem vállalja nyilvánosan múltjának ezt a fejezetét. Szócs Géza pontokba szedett közleményben reagált a fentiekre. Újraindult a „múltfeltárásról” szóló vita lavinája.

A fent említett reakció legkülönösebb kitétele az volt, hogy Szócs Géza jóvá kívánja tenni apja, sőt nagyapja, dédapja és ükapja „botlásait, hibáit, vétkeit, bűneit”, mert abban bízunk, hogy ezzel a (hetediziglen?) érvényes felelősségvállalással „virágzó országot fogunk együtt építeni”. (Ez hasznos retorikai elem, a virágzó országépítést viszonylag könnyű rendszerbe helyezni.)

A tettes–áldozat szerepzavarok, a megnyugvásra való képtelenség, a hullámokban érkező, de sosem távolodó szomorúság jelentős részben éppen a „botlások, hibák, vétkek és bűnök” (micsoda fokozás!) örökölhetőségébe való hitből (rögeszméből? ideológiából? uram bocsá hazugságból?) fakad. Mit jelent ez az örökölhetőség? Azt, hogy a múltnak nincsen vége. Mindaz, ami velünk történik, az rajtunk kívül álló, készen kapott. Felelősségünk saját életünk fölött korlátozott.

Az elvárható az, hogy Szócs Géza a saját életének „botlásaira, hibáira, vétkeire és bűneire” összpontosítson (ha vannak ilyenek – beszéljen erről, és erről beszéljen ő maga), azokért kérjen bocsánatot (ha bocsánatot kell kérnie – bízunk rá). Szócs István életével, ahogyan minden érintett a saját életével – függetlenül attól, hogy áldozatként és/vagy tettesként határozza-e meg önmagát – saját maga számoljon el. Így egészen biztosan foszladozni kezdene az öröklött melankólia, nem habzana tovább a vádaskodás és önsajnálát furcsa kevercse, nem merevedne bele mindenki ugyanazokba az (áldozatinak) mondott szerepekbe. És ha az apa erre az elszámolásra nem hajlandó, akkor a múlt ez az elszámolatlan maradvány marad, ehhez nem tehet hozzá, és nem vehet el semmit a fiú történelmi jóvátétele.

Mint ahogy nem egyenlő a múltfeltárással a tettes–áldozat dramaturgia újrajátszása sem. Nagyon sok más szereplő, nem tettes és nem áldozat nagyon sok másfajta történetet hordoz magával. Döntéseket, sorsokat, amelyek nem olvadnak bele a rendszerbe, nem nyúlnak túl önmagukon. Múltjukat nem őrzi szekus dosszié, ha őrzi, sem kutatja senki. És így, ebben a mi nagy, közös, és kizárólagosan szenvedéstörténetünkben jelenük sincs. Vagy van jelenük, de az nemcsak a szenvedés, hanem a múlt tudása és lezárása. A múlt múltként való kezelése: ettől válik, ha nem is virágzóvá, de könnyűvé és élhetővé a jelen.

Ezeket a nem történeteket nem tudjuk elmondani, nincs sem tragikus kezdetük, sem tragikus végük. Vagy: van tragikus kezdetük is, végük is, és a vég után van folytatás, továbblépés és tudomásulvétel. Az egyetlen következtetés, amit levonhatunk ezekből, az csupán annyi, hogy a nem történetek mégiscsak megtörténtek. Fontosak ezek, esélyei a szabadságnak.

Íme, egy ezek közül, amelyet kötelességem nem érintettként, nem áldozatként és nem tettesként, érdekmentesen elmondani. Legyen ilyen is.

A nyolcvanas években a Ceausescu-rendszer egyre szigorúbban ellenőrizte a közéletet. Így is működnek a diktatúrák: a szekuritáté kis egységeket helyezett ki az állami intézményekbe, hogy a helyszínen, folyamatosan tudja követni, hogy működik a köz. Az országos átlagnál is nagyobb figyelem irányult – állítólag (történészek bizonyítsák, hogy tényleg így volt-e) – a székelyföldi, magyarok lakta megyékre. Egy székelyföldi kisváros nagy intézményében is megtelepedtek az ellenőrök, az ott dolgozók megszokták a jelenlétüket, a családi együttélést a diktatúrával.

Munkába menet köszöntek a szomszéd irodába kirendelt megfigyelőknek, munka végeztével

szintén, szünnapok, ünnepnapok közeledtével kellemes pihenést kívántak egymásnak, de legalábbis odabiccentettek a szembejövőre. Nem kellett már azon morfondírozni, hova vannak a poloskák eldugva, kicsodák a besúgók: a profi diktatúra ennyire átlátszóan, magától értetődően működött. Non plus ultra.

Hősünk, aki antihős volt, beosztottként járt-kelt azok között, akik őt, és még nagyon sok embert rajta kívül megfigyeltek. Nem azért követték a munkáját, mert valami rendkívülitől tartottak, mert veszélyesnek, kockázatosnak ítélték, hanem azért, mert ez volt a napi, rendes feladatuk. Reggel is, este is tisztelettudóan köszönt, a folyosón félreállt, lábát belépéskor megtörölte, az ajtót mások előtt kinyitotta.

Egy este rutinfeladatát végezte hősünk (az antihős), amikor arra lett figyelmes, hogy egy ismeretlen ember matat a szomszéd iroda ajtajánál. Kötelességtudó emberként nem hagyta szó nélkül a matatást, ismeretlen ne menjen be illetéktelenül: előbb vitatkoztak, majd erőnek erejével útját állta a behatolónak. Leütötte a gyanús betolakodót, aki semmiképpen nem akarta sem igazolni, sem felfedni magát. Rosszul tette: a matatást a szekuritáté frissen kirendelt embere végezte, aki értelemszerűen nem magyarázta, mert nem tartozott magyarázattal, mit keres a tethelyen. Kötelességtudó emberünket azonnal letartóztatták, a kor és a rendszer hagyományainak megfelelően jól megverték, majd megpróbálták beszervezni. Az alku így szól: vagy négy év börtönt kap a hivatalos személy ellen elkövetett erőszakért, vagy kitelepül állami segédlettel és támogatással Magyarországra, és onnan jelent haza.

A közkézen forgó szenvedéstörténetek forogatókönyvei a következők: a megszarolt fél ilyen esetben ellenáll, a rendszer ellen fordul, és ezért különböző hátrányok érik. Börtönbe kerül, elveszti az egzisztenciáját, megfigyelik, majd – lelki és fizikai sérelmeket elszenvedve – szabadul. Sérelmeit ő maga vagy hozzátartozói hozzák nyilvánosságra, amikor azt nyilvánosságra hozhatják. Megfigyelőiről kiderül, hogy legközelebbi családtagjai, barátai, kollégái voltak. Belőle lesz az elmúlt rendszer áldozata és vádlója.

Második forogatókönyv: megszarolt fél nem áll ellen, de különböző hátrányok érik. Belemegy az alkuba, kitelepül, megfigyel és megfigyelik, elveszíti korábbi egzisztenciáját, újabbat kap (kap, amilyent kap, nem választhat). Sérelmeit sem ő maga, sem hozzátartozói nem akarják nyilvánosságra hozni. Az általa okozott sérelmek viszont kiderülnek. Belőle lesz az elmúlt rendszer áldozata és vádlottja.

Ebben a mi, harmadik típusú találkozásunkban a diktatúrával azonban hősünk nem áll ellen és nem köt alkut. Börtönbe megy, két év után amnesztiával (nyolcvanas évek második felében járunk) szabadul. Családja időközben elhagyja, munkáját (az intézményben, amelyet olyan lelkiismeretesen védett) elveszíti. Mindenkinek gyanús. A kollaboránsoknak azért, mert nem kollaborál, az ellenállóknak azért, mert nem áll ellen, nem szervezkedik, nem tiltakozik.

Történetét mindenki ismeri, mindenki kerüli. Hosszú idő után, az eseményektől, a börtöntől távol eső városban fogadják be újra, szerény munkakörben, beosztottként éli az életét a rendszerváltás előtt és után ugyanúgy. A vele történekből nem sok minden marad. Egy válás története, két börtönév, cukorbetegség–izületi fájdalmak (börtönben szerzett, vagy vele született bajok – ki tudja?), több évtizednyi munkaviszony után vidéki kisnyugdíjas évek.

Hősünk, az antihős öregúr, derűsen éli mindennapjait. Cukordiétáját pontosan megtartja, fájós ízületeit kezeli. A vele történekből vele történekből. Nem panaszkodik, nem hárít, nem vádol. Döntését meghozta, a következményeit végigélte. Nem fogott ki rajta a rendszer, amelyet túlélte. Az ő története nem ördögi történet.

[Tetszik](#)

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Parászka Boróka: Társadalmi szívbéke** Azt mondja egy régi cimborám... – vannak az embernek cimborái,...
2. **Parászka Boróka: Túlélők** A magyar sajtóban reneszánsza van az apokaliptiszirodalomnak. Egyre-másra jelennek meg...
3. **Parászka Boróka: Halszag** Galac dunai kikötőváros. Az utóbbi hetekben akkorára duzzadt a partjait...
4. **Parászka Boróka: (...)** Az emberek általában nem használnak pontot. Mondta Krasznahorkai László október...
5. **Parászka Boróka: Szilánkjaink** Azért, mert nekem ez a családom, hát tudod, azért én...

Cimkék: **Parászka Boróka**